

УДК 371.2:355.233

В. М. КРАВЧЕНКО

кандидат економічних наук, доцент
Класичний приватний університет

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТИ

У статті розкрито сутність понять “професійна підготовка”, “модель професійної підготовки викладача”, “професіоналізм викладача вищої школи”. Висвітлено наукові погляди на проблему моделювання професійної підготовки майбутніх викладачів в умовах магістратури. Запропоновано авторську модель модернізації професійної підготовки викладача вищої школи.

Ключові слова: майбутній викладач, професіоналізм викладача вищої школи, професійна підготовка, модель модернізації професійної підготовки, критерії сформованості професіоналізму.

Зміни сучасного суспільного середовища – глобалізація, перманентний розвиток високих технологій виробництва та інформаційно-комунікаційних засобів, зміна освітньої парадигми – формують нові вимоги до професіонала з вищою освітою, як-от: інноваційне мислення, володіння навичками самостійного отримання знань та їх трансформації в інноваційні технології, інформаційно-комунікаційні компетентності, вміння працювати в команді, адаптація до змін, конкурентоспроможність, мотивація до навчання протягом усього життя.

Простежуючи тенденції формування цінностей освіти як відповідь на виклики сучасного цивілізаційного поступу, В. Кремень наголошує на активності особистості в здобутті знань, розвитку та самоствердженні, зауважує на необхідності формування сучасного світогляду, орієнтованого на сприйняття й активне творення майбутнього [5]. Щоб це стало реальністю, потрібно працювати над виходом зі старої інформаційної моделі й переходити до концепції людиноцентризму, в основі якої – проблематичність, діалогічність і дискусійність [5, с. 13].

У зв'язку з цим важливим завданням вищих навчальних закладів є пошук новітніх підходів до здійснення професійної підготовки майбутніх викладачів, здатних працювати на випередження, перебувати в гармонії із собою та навколишнім середовищем і спроможних на високому рівні вирішувати професійні завдання майбутньої педагогічної діяльності.

Принципового значення набуває адекватність уявлень про сутність професії викладача вищої школи, про зміст і компетентність виконання його функціональних обов'язків, культуру його педагогічного впливу, про його цінності та ідеали, професіоналізм.

Існує багато різних ідей, думок і наукових підходів сучасних дослідників та безліч конкретних суспільних вимог до викладача, множина ви-

значень його функцій і завдань в умовах постійного загострення конкуренції. Сформовано міцний фундамент для дослідницьких пошуків.

У теорії та практиці вищої педагогічної освіти накопичено значний досвід, який може стати основою модернізації професійної підготовки майбутніх викладачів (В. Андрущенко, Є. Барбіна, П. Бех, С. Вітвицька, Н. Волкова, С. Гончаренко, В. Гриньова, О. Гура, О. Дубасенюк, І. Зязюн, В. Кан-Калик, К. Корсак, В. Кремінь, А. Кузьмінський, В. Лозова, В. Луговий, А. Мудрик, Н. Ничкало, В. Огнев'юк, П. Підкасистий, І. Прокопенко, Л. Пуховська, С. Рубінштейн, О. Савченко, П. Саух, В. Семиченко, С. Сисоєва, В. Сластьонін, Т. Сущенко, А. Хуторський, І. Якиманська). Проте, незважаючи на достатню кількість наукових публікацій, сьогодні окреслено коло проблем реформування національної вищої освіти, які потребують подальшого осмислення й аналізу.

Мета статті – розкрити сутність понять “професійна підготовка”, “модель професійної підготовки викладача”, “професіоналізм викладача вищої школи”; запропонувати авторську модель модернізації професійної підготовки викладача вищої школи в умовах магістратури; надати характеристику складових моделі, організаційно-педагогічних умов її реалізації та критеріїв сформованості основ професіоналізму майбутнього викладача вищої школи.

Розглянемо сутність понять “професійна підготовка”, “професіоналізм викладача вищої школи” в науково-педагогічних дослідженнях.

Енциклопедія професійної освіти трактує професійну підготовку як сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду та норм поведінки, які дають змогу успішно працювати за обраною професією; це процес надання учням відповідних знань і вмінь [15].

Поняття “професійна підготовка” розглядають також у контексті системного підходу як систему організаційних і педагогічних заходів, що забезпечують формування в особистості знань, умінь, навичок, професійної готовності та спрямованості [12].

Педагогічна підготовка магістрів, як стверджує С. Вітвицька, – це поєднання загального, особливого й індивідуального. Сутність загального полягає у відображенні здобуття вищої освіти та є складовою означеної системи; суть особливого – у специфіці, зумовленій особливостями майбутньої професійної інноваційної діяльності, необхідністю поєднання фахової, педагогічної та науково-дослідної діяльності; у тому, як індивідуальне відображає залежність підготовки від індивідуальних особливостей, рівня знань, інтересів, нахилів [2].

Л. Пуховська стверджує, що педагогічна підготовка повинна сприяти розвитку здатностей до інноваційної діяльності, до оволодіння інформаційними технологіями, до комунікації (спілкування з колективом і різними категоріями студентів) [9].

Педагогічну підготовку трактують також як спеціально організований процес набуття педагогічних знань і навичок, результатом якого є готовність особистості до вирішення завдань навчання й виховання.

Н. Гузій, досліджуючи категорію професіоналізму в теорії та практиці підготовки майбутнього педагога, визначає його сутність у ракурсі сучасних методологічних підходів: системного, синергетичного, історико-цивілізаційного, діяльнісного, праксеологічного, гуманістичного, антропологічного, культурологічного, аксіологічного, суб'єктного (індивідуально-творчого), професіографічного, акмеологічного (табл. 1) [4].

Для обґрунтування парадигмальних засад професіоналізму Н. Гузій в інтегральній формі розкриває їх з урахуванням найважливіших педагогічних принципів, вказуючи й на особливі сутнісні складові професіоналізму, які подано в табл. 1.

Таблиця 1

**Професіоналізм педагога в ракурсі сучасних методологічних підходів
(за Н. Гузій) [4, с. 108–109]**

Методологічні підходи	Сутність педагогічного професіоналізму
1	2
Системний	Професіоналізм педагога є специфічною цілісною складно-структурованою системою, яка утворюється з різноманітних компонентів, елементів з їх функціональними зв'язками, відносинами, системоутворювальними чинниками
Синергетичний	Професіоналізм педагога є динамічною відкритою багаторівневою системою, розвиток і відновлення якої здійснюються на засадах спонтанної самоорганізації, гетерогенності змін її окремих складових
Історико-цивілізаційний	Професіоналізм педагога зумовлений особливістю педагогічних цивілізацій та їх парадигм, що відображають зміст актуальних моделей та технологій педагогічної праці згідно з конкретними соціально-історичними умовами й пріоритетами
Діяльнісний	Професіоналізм педагога виявляється, функціонує й розвивається в процесі цілеспрямованої зовнішньої та внутрішньої активності працівника освітньо-виховної сфери в педагогічній діяльності та забезпечує продуктивність педагогічної праці
Праксеологічний	Професіоналізм педагога передбачає кваліфіковане оволодіння фахівцем-освітянином досконалими педагогічними діями на основі засвоєних алгоритмізованих раціональних технологій та відпрацьованої педагогічної техніки
Гуманістичний	Професіоналізм належить до особистісних новоутворень педагога-професіонала, яке, крім суспільної значущості, має власну самоцінність для успішного функціонування людини в педагогічній професії
Антропологічний	Професіоналізм педагога зумовлений функціонуванням його психофізіологічних можливостей, що вимагає їх постійного пізнання та свідомого використання відповідно до об'єктивних природних особливостей

Продовження табл. 1

1	2
Культурологічний	Педагогічний професіоналізм є характеристикою культури педагогічної праці, а педагог-професіонал – людиною загальної та професійно-педагогічної культури, що творчо наслідує її норми та ціннісні еталони
Аксіологічний	Педагогічний професіоналізм детермінується системою суспільних, професійних, особистісних цінностей освітянських кадрів, а також зумовлений ціннісним ставленням педагога до своєї професійної праці
Суб'єктний (індивідуально-творчий)	Професіоналізм – це унікальне індивідуально неповторне новоутворення особистості педагога та, відповідно, творчі вияви його праці, що передбачає достатній рівень особистісної зрілості й готовність до самовдосконалення, творчих пошуків
Професіографічний	Професіоналізм педагога відображає складні взаємозв'язки людини й педагогічної професії, передбачає їх взаємовідповідність, що описується за допомогою специфічних трудових функцій, необхідних знань, умінь, здібностей педагога, які містяться в педагогічних професіограмах як нормативних моделях педагогічної праці
Акмеологічний	Професіоналізм педагога характеризує “вершинні” щаблі його особистісно-професійного розвитку, професійно-педагогічну зрілість освітянських кадрів і є центральним об'єктом пізнання та дослідження в галузі акмеології

У контексті сучасних життєво необхідних вимог суспільства Н. Гузій сутність професіоналізму подає в спеціально створеній нею таблиці, яка з урахуванням науковознавчих джерел відображає та окреслює важливі компоненти цього поняття (табл. 2).

Таблиця 2

**Підходи до визначення поняття професіоналізму педагогічної праці
(за Н. Гузій) [4, с. 135–136]**

Визначення поняття	Автори
1	2
Професіоналізм педагогічної діяльності полягає в тому, що педагог володіє <i>мистецтвом</i> формування в учнів готовності до <i>продуктивного вирішення завдань</i> у наступній системі засобами свого предмета (фаху) за відведений навчально-виховним процесом час	Н. В. Кузьміна
Професіоналізм – це концентрований показник <i>особистісно-діяльничої</i> сутності педагога, зумовлений <i>мірою</i> реалізації його громадянської зрілості, відповідальністю та громадським обов'язком	І. Д. Багаєва
Педагогічний професіоналізм – це якісний <i>показник продуктивності педагогічної діяльності</i> , ознаками якого є загальна <i>культура</i> , <i>педагогічна майстерність</i> , володіння <i>педагогічними технологіями</i>	Л. В. Малаканова
Професіоналізм учителя являє собою <i>високий рівень</i> його <i>психолого-педагогічних і науково-предметних знань та вмінь</i> у поєднанні з відповідною культурою й моральним виглядом, що забезпечує на практиці соціально-потребнісну підготовку підростаючого покоління до життя	В. Я. Синенко

Продовження табл. 2

1	2
Професіоналізм у педагогіці зводиться до <i>здатності розраховувати перебіг педагогічних процесів, передбачати їх наслідки</i> , враховуючи при цьому вплив багатьох обставин, умов і конкретних чинників	І. П. Підласий
Професіоналізм педагогічних працівників – це <i>сукупність якостей людини</i> , що дає їй змогу найкращою мірою здійснювати педагогічну діяльність, досягаючи при цьому стабільних результатів у навчанні й вихованні дітей	А. В. Соложин
Педагогічний професіоналізм учителя – це реалізована в практичній педагогічній діяльності <i>індивідуально-неповторна комбінація професійно значущих особистісних якостей, здібностей, знань, умінь і навичок</i> учителя	Т. А. Марина
Педагогічний професіоналізм – це реалізована в педагогічній діяльності <i>професійна індивідуальність</i> учителя певного фаху, що забезпечує <i>успішність і якісну</i> характеристику діяльності	В. В. Горбенко
Професіоналізм виховної діяльності – це <i>інтегрований якісний показник базових професійно значущих характеристик</i> , міра оволодіння змістом, інформацією у сфері виховання та сучасними засобами вирішення професійно-виховних завдань, спрямованих на формування особистості та професійні властивості учня	О. А. Дубасенюк
Професіоналізм учителя – це <i>психолого-педагогічний феномен</i> , який ґрунтується на <i>педагогічній культурі</i> та професійній <i>самосвідомості</i> , що являє собою складну діалогічну взаємодію педагогічного мислення, педагогічних здібностей, професійних знань та вмінь, індивідуальних характеристик учителя, які виявляються в його духовності, інтелігентності, гуманності й реалізуються в творчій педагогічній діяльності	Б. А. Дьяченко
Професіоналізм – це <i>цілісне інтелектуальне, емоційне, дієвольове утворення</i> в структурі особистості вчителя, що визначає всі напрями педагогічної діяльності, його професійного зростання та майстерності. Педагогічний професіоналізм за змістом є <i>синтезом фундаментальних знань, умінь, здібностей, усвідомлених соціально-особистісних позицій і установок, ціннісних орієнтацій, духовно-практичних якостей</i> особистості	Л. К. Гребенкіна
Педагогічний професіоналізм – це інтегрований <i>показник особистісно-діяльничої готовності</i> до вирішення педагогічних завдань	Т. І. Руднєва

У результаті аналізу змісту, структури професіоналізму вчителя за обома таблицями Н. Гузій, наукового обґрунтування нею парадигмальних засад професіоналізму, системоутворювальними чинниками якого є професіоналізм педагогічної діяльності в аспекті її педагогічної майстерності та професіоналізм особистості педагога – в аспекті її педагогічної творчості в єдності мотиваційного, когнітивного, афективного та конативного інтегративних компонентів (термінологічне поле теорії професіоналізму педагогічної праці), ми на загальнонауковому рівні пропонуємо авторське визначення професіоналізму викладача вищої школи як *найвищу міру від-*

даності справі, культуру та майстерність педагогічного впливу на успішний професійний розвиток і саморозвиток студентів.

Поштовхом для такого авторського визначення професіоналізму викладачів вищої школи стала необхідність прогнозування й моделювання їх професійної підготовки, звернення до найновіших і найпопулярніших педагогічних досліджень, які дали для цього підстави.

Звернемося до тих дослідників, праці яких виявилися для нас особливо значущими в науковому обґрунтуванні уявлень про модель і моделювання освітніх процесів:

1. Н. Ничкало: “Модель – це схема для пояснення якогось явища або процесу” [8].

2. С. Гончаренко: “...під моделлю слід розуміти штучну систему елементів, яка з певною точністю відображає деякі властивості, сторони, зв’язки об’єкта, що досліджується” [3].

3. Ю. Сурмін: “Модель – у широкому розумінні: образ (у тому числі умовний або уявний – зображення, опис-схема, креслення, графік, план, карта тощо) або прообраз (зразок) якого-небудь об’єкта або система об’єктів (оригіналу моделі), що використовується за певних умов як їх заміщення або представник” [13].

4. Н. Мачинська: модель відображає цілісне, динамічне особистісно-професійне явище, яке вирізняється особливою, тільки йому характерною динамічною структурою, що потребує комплексних етапів, форм і методів його формування, реалізація якої забезпечується ефективною організацією педагогічної підготовки [7].

З урахуванням авторського визначення професіоналізму та уявлень сучасних дослідників про моделювання освітніх процесів свою модель модернізації професійної підготовки викладача вищої школи в умовах магістратури ми проектували в межах вимог системного та діяльнісного підходів до визначених складових моделі – від постановки мети, визначення завдань, методологічних засад до відбору ефективного технологічного інструментарію (засобів, методів, організаційних форм) і перевірки результативності, що становить повний технологічний цикл вирішення поставлених завдань.

Складовими моделі модернізації професійної підготовки майбутнього викладача є цільовий, теоретико-методологічний, змістовно-діяльнісний, результативно-оцінювальний компоненти.

Цільовий компонент містить мету та завдання модернізації професійної підготовки, визначає її основні напрями та проектує очікувані результати.

Метою розробленої моделі є модернізація професійної підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури, що охоплює всі компоненти та етапи освітнього процесу магістрантів і дає змогу отримати очікуваний результат, а саме – сформованість професіоналізму майбутнього викладача вищої школи через модернізацію професійної підготовки.

Для реалізації мети необхідне вирішення таких **основних завдань** (з детальною їх декомпозицією):

1) *спеціальна підготовка організаторів магістерського педагогічного процесу до його модернізації* (розуміння адміністрацією та науково-педагогічними працівниками ВНЗ сутності модернізаційних змін у вищій освіті, напрямів і шляхів оновлення освітнього процесу та його забезпечення кадровими, матеріальними та технічними ресурсами; науково-методична підготовка та спільна діяльність учених кафедр до розробки та реалізації новітніх освітніх програм підготовки здобувачів вищої освіти різних рівнів, вибору оптимального методичного інструментарію для здійснення освітнього процесу на сучасних засадах гуманізації, інноваційності, особистісно орієнтованого та компетентнісного підходів; підготовка до створення освітньо-професійного середовища університету для забезпечення інноваційного та професійно орієнтованого навчання студентів за індивідуальними траєкторіями; перманентна саморефлексія професорсько-викладацького складу щодо відповідності їх професійного потенціалу здійсненню освітнього процесу на сучасних засадах інноваційності та зміни ролей викладача й студента);

2) *інтенсифікація магістерського педагогічного процесу на засадах професійної співтворчості з професорсько-викладацьким складом ВНЗ* (забезпечення мотиваційно-ціннісного ставлення магістрантів до змісту та процесу їх професійної підготовки; оптимальний вибір сучасних активних та інтерактивних освітніх технологій під час аудиторних занять і самостійної підготовки; застосування сучасних інформаційних технологій до змістово-діяльнісної навчально-професійної взаємодії учасників освітнього процесу; перманентне оновлення навчально-методичних матеріалів мережевої електронної підтримки освітнього процесу, залучення магістрантів до розробки електронного навчального контенту; інтеграція навчальної, методичної та наукової роботи);

3) *створення розгалуженої системи позааудиторної роботи з надання максимальних можливостей практичного самовиявлення професіоналізму магістрантів* (науково-дослідна робота: участь у наукових гуртках професійного спрямування, проведення наукових досліджень у межах наукової теми кафедри, підготовка статей та тез доповідей до наукових конференцій; творчо-пізнавальна: проведення моніторингу та діагностики особистісних психологічних, професійних якостей, участь у тренінгах і майстер-класах професійного зростання; професійно орієнтована: участь у засіданнях клубу педагогічної інноватики, педагогічно-творчих зустрічах, навчально-дискусійних платформах педагогічного досвіду; професіонально-практична: демонстрація професіональних якостей під час практики).

Другою складовою моделі є **теоретико-методологічний компонент**, що визначає провідні наукові підходи та принципи, які характеризують теоретичне підґрунтя авторського задуму моделювання професійної підготовки майбутнього викладача.

Аналіз літератури та емпіричного досвіду впровадження й модернізації професійної підготовки викладачів вищої школи дав змогу зробити висновок, що при проектуванні модернізованої системи професійної підготовки викладача в умовах магістратури необхідне інтегративне застосування тих уже відомих методологічних підходів, які виправдали себе: системного, синергетичного, комплексного, діяльнісного тощо, а також сучасних освітніх концепцій.

Розкриємо зміст деяких основних методологічних підходів, які доцільно застосовувати при проектуванні та реалізації модернізованої професійної підготовки викладачів вищої школи, основні принципи їх реалізації.

Важливим методологічним підходом у науково-методологічних дослідженнях, за С. Гончаренком, є системний підхід, який "...виходить з того положення, що специфіка складного об'єкту (системи) не вичерпується особливостями елементів, які її складають, а пов'язана передусім з характером взаємодії між елементами" [3, с. 76].

Системний підхід дає можливість розглядати підготовку майбутніх викладачів як педагогічну систему, основні елементи якої відповідають основним професійним функціям викладача вищої школи. У контексті модернізації професійної підготовки викладача в умовах магістратури системний підхід дає змогу розглядати процес професійної підготовки як систему взаємопов'язаних і взаємозумовлених компонентів, які забезпечують цілісне уявлення про істотні ознаки викладацької діяльності; вчасно вносити корективи в цей процес відповідно до швидкозмінювального навколишнього середовища. Методологічною підставою реалізації цього підходу є його основні принципи: структурність; ієрархічність; цілісність; інваріантність; стійкість; керованість; адаптивність; взаємозв'язок системи із середовищем; множинність опису; взаємозв'язок зовнішніх і внутрішніх факторів на різних етапах функціонування системи підготовки; різноманіття й спадкоємність цілей, а також способів їх досягнення.

Вимога дотримання принципів системного підходу зумовлена тим, що структуру професійної підготовки викладачів вищої школи можна характеризувати як динамічну, розвиток якої визначається перманентною зміною внутрішніх станів майбутнього викладача, постійним переглядом його особистих і професійних цінностей.

У педагогічному процесі проявляються взаємодії, які вивчає синергетика з її ключовими положеннями про відкритий характер будь-якої із соціальних систем – сучасною теорією спільної дії. **Синергетичний підхід** означає природовідповідність самоорганізації професійної підготовки, перехід від закритої до відкритої (доступною для впливу суспільства) системи освіти. Цей підхід здатний перетворити освіту із способу навчання людини в засіб формування адекватної цьому суспільству творчої особистості, яка володіє синергетикою для подальшого зростання й самовдосконалення [3].

Синергетичний підхід забезпечує нелінійну взаємодію, узгоджену діяльність викладача та студентів, створюючи умови для генерації нового

знання й багатоваріантності шляхів розвитку суб'єктів освітнього процесу, сприяє взаємозбагаченню інформаційного освітнього середовища та особистісного знання суб'єктів освітнього процесу, зумовлює їх розвиток. Синергетичний підхід базується на принципах системного синергізму, проблемності, суб'єктивності, полілогічності, рефлексивності, відкритості та соціального партнерства; нелінійності освітніх систем; обліку внутрішніх тенденцій розвитку систем і узгодження їх із поставленими цілями.

Компетентнісний підхід як система дослідницьких процедур є критеріальною базою для оцінки ефективності професійної підготовки майбутнього викладача, дає змогу розкрити структуру професійної компетентності (кінцевої мети професійної підготовки), виявити основні фактори, що впливають на результативність педагогічного процесу, а також фактичні напрями його здійснення. Цей підхід передбачає активізацію професійно-особистісного зростання майбутнього викладача на основі оволодіння ним сукупністю професійних компетенцій, необхідних і достатніх для ефективного виконання завдань професійно-педагогічної діяльності викладача вищої школи. Професійна компетентність науково-педагогічного працівника має ґрунтуватися на його професійному та особистісному досвіді, сукупності психолого-педагогічних, методичних та інших знань, навичок і вмінь, сприяючи його розвитку й саморозвитку в процесі свідомого особистісного та професійного становлення в педагогічній діяльності [6].

Компетентнісний підхід реалізується системою принципів: фундаменталізації, інтегративності, варіативності освіти, професійної спрямованості, перетворення наявних і вироблення нових особистісно-професійних орієнтирів, єдності навчання й саморозвитку фахівця як умови становлення професійної індивідуальності, акмеологічної орієнтації на найвищі досягнення та найбільш результативні способи діяльності викладачів вищої школи.

Діяльнісний підхід дає можливість досліджувати процес професійної підготовки викладача з позиції різноманітних видів його майбутньої професійної діяльності, дає змогу вивчати зміст професійної підготовки, оптимізувати способи її здійснення, визначати шляхи практичного вдосконалення.

Головне положення діяльнісного підходу – діяльність визначає свідомість [14]. Із цього положення випливає теза про провідну роль діяльності в процесі освіти, що, зокрема, передбачає оволодіння студентами педагогічних магістратур найважливішими професійними вміннями та навичками. Згідно з діяльнісним підходом, уся практична робота викладача вищого навчального закладу являє собою прийняття й реалізацію рішень у проблемних педагогічних ситуаціях, що постійно виникають. Тому навчити майбутнього викладача вмінню вирішувати професійні завдання можна тільки в практичній діяльності з вирішення реальних або навчальних педагогічних ситуацій.

Реалізація діяльнісного підходу передбачає врахування таких принципів, як комплексність, плановість, цілеспрямованість, безперервність, перспективність, активність і творча самореалізація суб'єктів освітнього процесу, єдність свідомості та діяльності, єдність навчання й самонавчання, оперативність, результативність. Для реалізації ідей та принципів діяльнісного підходу магістрантів необхідно залучити до різних видів професійної діяльності викладача вищої школи: викладання, організації позанавчальної діяльності студентів, проведення наукових педагогічних досліджень, методичної роботи тощо. Цей підхід має значний потенціал в організації рефлексії студентів, формуванні в них умінь і навичок критичного осмислення отриманих ними результатів.

Особистісно орієнтований підхід – необхідність реалізації професійної підготовки майбутнього викладача як суб'єкт-суб'єктної системи, спрямованої на розвиток кожної особистості, надання їй своєї адаптивної ніші для більш повного розкриття здібностей та можливостей з урахуванням зони найближчого розвитку. Особистісно орієнтований підхід базується на принципах природовідповідності, співпраці, інноваційності освіти, єдності освіти й самоосвіти, системності та стратегічної спрямованості процесу професійної підготовки, рефлексивно-розвивальної взаємодії всіх суб'єктів освітнього процесу, ціннісної орієнтації на якість освіти, індивідуально-особистісний характер освітньої діяльності викладачів і студентів.

Аксіологічний підхід орієнтує на формування ціннісного ставлення майбутнього викладача вищої школи до формування основ професіоналізму та самовдосконалення. Аксіологічний фактор повинен спрямовувати діяльність усіх учасників педагогічного процесу на утвердження гармонії між загальнолюдськими, особистісними та професійними цінностями в освітньому процесі вищого навчального закладу.

Розглядаючи **акмеологічні засади** професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя, Л. Рибалко зазначає, що метою професійно-педагогічної самореалізації є формування готовності майбутнього педагога до максимально повного виявлення й розкриття внутрішнього потенціалу самості в процесі засвоєння педагогічної діяльності. Дослідниця стверджує, що завданнями професійно-педагогічної самореалізації є спрямування внутрішнього потенціалу на досягнення акме в педагогічній діяльності; оволодіння основами професіоналізму, педагогічної майстерності в процесі професійно-педагогічної підготовки [10, с. 16].

Основними принципами, за яких відбувається формування методологічних засад професійної підготовки викладача, в межах нашого дослідження є принципи: науковості, інноваційності, гуманізації, інформатизації, індивідуалізації, варіативності.

Принцип науковості забезпечує методологічну складову формування в майбутніх педагогів наукового світогляду та цілісної картини світу, що дає змогу враховувати сучасні філософсько-освітні парадигми, концепції та підходи. Цей принцип передбачає відповідність змісту підготовки

майбутніх викладачів вищої школи рівню розвитку науки й техніки, адже з розвитком науки безперервно оновлюється зміст освіти, педагогічні методи та методики [1].

Ми погоджуємося з Н. Батечко в тому, що *принцип інноваційності* має гарантувати професійну підготовку, що ґрунтується на міцному природничо-науковому та гуманітарному фундаменті знань, високому рівні творчого потенціалу та знань методології творчості, а також діапазоні між-дисциплінарних системно-інтегрованих знань про нововведення в техніці, технологіях, економіці, соціумі тощо. Тому принцип інноваційності передбачає створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для вирішення педагогічних проблем [1]. Як зауважує С. Сисоєва, реалізація цього принципу здійснюється через такі заходи: систему вдосконалення та модернізацію змісту, форм і методів навчально-виховного процесу; радикальні нововведення, пов'язані із трансформацією традиційної системи в альтернативну; комплексні нововведення, які охоплюють такі елементи, як удосконалення й трансформація навчально-виховного процесу. Дослідниця вважає, що цей принцип варто поєднувати з поняттям "випередження", що передбачає створення та розвиток зон випереджувальної освіти на ґрунті найбільш "просунутих" курсів і створення механізмів випереджувальної підготовки фахівців вищої кваліфікації з актуальних напрямів [11, с. 237).

На думку Н. Мачинської, *принцип варіативності* полягає в гнучкому поєднанні навчальних програм вищих навчальних закладів, обов'язкових і спеціалізованих курсів. Додаткові курси (за вибором студентів) дають змогу отримувати поглиблені професійно-педагогічні знання на основі різноманітності алгоритмів навчання, відповідно до індивідуальних можливостей студентів та їх інтересів, вільного вибору обсягу, темпів і форм навчальної діяльності [7, с. 282].

Третньою складовою моделі є *змістовно-діяльнісний компонент*, який забезпечує складові педагогічної підготовки, що відображаються в змісті освітнього процесу, організаційно-педагогічних умовах його реалізації, а також визначення факторів, форм, методів і методичних засобів впливу на модернізацію професійної підготовки викладачів вищої школи. Зміст і організація освітнього процесу повинні реалізовуватися з огляду на індивідуально-психологічні особливості студентів, їх потреби в професіоналізації та саморозвитку. Освітньо-професійна програма підготовки майбутніх викладачів в умовах магістратури ґрунтується на компетентнісних засадах і дає змогу оволодіння магістрантами поглибленими педагогічними знаннями та вміннями інноваційного характеру, забезпечити їх підготовку до науково-дослідницької, науково-педагогічної, методичної, управлінської, пошукової діяльності. Визначено основні форми, методи та засоби організації навчальної, науково-дослідної, позааудиторної професійно орієнтованої роботи магістрантів.

Шлях викладача вищої школи до професіоналізму пролягає через труднощі, пошуки, помилки й вагання до обґрунтованих професійних рішень, що вимагає проектування науково обґрунтованої методичної системи, методичного арсеналу, сучасних технологій, розроблення стратегічних проблемно-евристичних, діалогічних інтерактивних засобів навчання, вирішення складних інноваційних професійних завдань з використанням життєвого досвіду, цінностей та схильностей за допомогою нових ефективних алгоритмів і способів виконання педагогічної діяльності на високому професійному рівні.

Для ефективного впровадження моделі модернізації професійної підготовки викладача вищої школи в умовах магістратури ми визначили такі **організаційно-педагогічні умови**:

- теоретико-педагогічна підготовка організаторів магістерського педагогічного процесу до фундаменталізації та педагогізації розвитку професіоналізму майбутнього викладача;
- науково-теоретична спрямованість магістерського педагогічного процесу, навчальних планів і програм на опанування сучасними інноваційними та інформаційними технологіями;
- реалізація особистісно-діяльнісного підходу до професійного самовдосконалення магістрантів.

Четвертою складовою моделі є **результативно-оцінювальний компонент**, який характеризується комплексом розроблених критеріїв та їх показників, а також рівнями сформованості основ педагогічного професіоналізму майбутніх викладачів вищої школи.

Висновки. Результатом модернізації професійної підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури є досягнення ними відповідного рівня професіоналізму, що є складним багатокомпонентним утворенням, має динамічну структуру та є виявленням мотиваційних, волевих, моральних, психологічних і професійних якостей та властивостей особистості, які в своїй сукупності дають можливість ефективно й продуктивно здійснювати педагогічну діяльність. Під час проведеного дослідження визначено критерії сформованості професіоналізму майбутнього викладача вищої школи (*мотиваційно-ціннісний, інноваційно-когнітивний, професійно-діяльнісний, результативно-рефлексійний*) та їх показники й окреслено чотири рівні сформованості основ професіоналізму: високий (творчий), досконалий, середній (репродуктивно-конструктивний), низький (репродуктивний).

Отже, розроблена модель професійної підготовки викладачів вищої школи в умовах магістратури в поєднанні з цільовим, теоретико-методологічним, змістовно-діялісним, результативно-оцінювальним компонентами має стати науково-методичною базою успішної організації інноваційного магістерського педагогічного процесу магістрантів з формування основ професіоналізму майбутніх викладачів вищої школи.

Список використаної літератури

1. Батечко Н. Г. Сучасні підходи до формування змісту підготовки майбутніх викладачів вищої школи в умовах магістратури / Н. Г. Батечко // Педагогічний процес: теорія і практика. – Київ : Едельвейс, 2013. – Вип. 4. – С. 5–20.
2. Вітвицька С. С. Теоретичні засади підготовки магістрів в умовах ступеневої педагогічної освіти / С. С. Вітвицька // Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка. – 2004. – № 19. – С. 69–71.
3. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: Методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ ; Вінниця : ДОВ “Вінниця”, 2008. – 278 с.
4. Гузій Н. В. Категорія професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Н. В. Гузій. – Київ, 2007. – 432 с.
5. Кремень В. Г. Інноваційні аспекти освітньої діяльності / В. Г. Кремень // Теорія і практика управління соціальними системами. – 2013. – № 1. – С. 7–13.
6. Лузік Е. В. Професійна компетентність викладача вищого технічного навчального закладу як домінуюча умова ефективності підготовки майбутніх фахівців до управлінської діяльності / Е. В. Лузік, А. В. Полухін // Вища освіта України : теоретичний та науково-практичний часопис / за ред. В. І. Лугового, М. Ф. Степка. – Київ ; Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2010. – № 1. – Додаток 1. – Тематичний випуск: “Наука і вища освіта в Україні: технології взаємодії”. – С. 160–170.
7. Мачинська Н. І. Педагогічна освіта магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю : монографія / Н. І. Мачинська ; за ред. С. О. Сисоєвої. – Львів : ЛьвДУВС, 2013. – 416 с.
8. Професійна освіта: словник : навч. посіб / уклад. С. У. Гончаренко та ін. – Київ : Вища школа, 2000. – 380 с.
9. Пуховська Л. П. Професійна підготовка вчителів у Західній Європі в кінці ХХ ст. : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Л. П. Пуховська ; Ін-т пед. і психол. освіти АНП України. – Київ, 1998. – 354 с.
10. Рибалко Л. С. Акмеологічні засади професійно-педагогічної самореалізації майбутнього вчителя : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Л. С. Рибалко. – Харків : 2008. – 45 с.
11. Сисоєва С. О. Психологія та педагогіка : підруч. для студ. вищих навч. закладів не пед. профілю традиц. форми навчання / С. О. Сисоєва, Т. Б. Поясок. – Київ : Міленіум, 2005. – 520 с.
12. Служба тематических толковых словарей [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://glossary.ru>.
13. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого : підручник / Ю. П. Сурмін. – Київ : Навчально-методичний центр “Консорціум з удосконалення менеджмент-освіти в Україні”, 2006. – 302 с.
14. Темина С. Ю. Возможности и пределы реализации научных подходов в педагогическом образовании / С. Ю. Темина // Высшее образование сегодня. – 2011. – № 9. – С. 53–56.
15. Энциклопедия профессионального образования : в 3-х т. / под ред. С. Я. Батышева ; РАО Ассоциация “Професс. образование”. – Москва, 1999. – Т. 2. – С. 454.

Стаття надійшла до редакції 02.09.2016.

Кравченко В. Н. Моделирование профессиональной подготовки преподавателя высшей школы в условиях модернизации образования

В статье раскрыта сущность понятий “профессиональная подготовка”, “модель профессиональной подготовки преподавателя”, “профессионализм преподавателя высшей школы”. Освещены научные подходы к проблеме моделирования про-

фессиональной подготовки будущих преподавателей в условиях магистратуры. Предложена авторская модель модернизации профессиональной подготовки преподавателя высшей школы.

Ключевые слова: будущий преподаватель, профессионализм преподавателя высшей школы, профессиональная подготовка, модель модернизации профессиональной подготовки, критерии сформированности профессионализма.

Kravchenko V. Modelling the Professional Training of Higher School Teachers under the Education Modernisation

The paper presents the subject matter of the notions “professional training”, “model of professional training of teachers”, “higher school teacher’s professionalism”. It describes scientific views on the issue of modelling the professional training of future teachers within the master’s programme. The author suggests his own model of modernising the professional training of higher school teachers under the education modernisation. The paper characterises the components of the model of the modernised professional teacher training in higher school; it outlines the organisational and pedagogical conditions of implementing the model of professional teacher training. The criteria of future higher school teachers’ professional training result formedness have been singled out.

The components of the model of professional teacher training modernisation are motivationally targeted, theoretical and methodological, proficiency-oriented and activity-related, effective and reflexive.

The paper presents the design of the author’s master’s programme technology and directions of the educational cognitive classroom activity, research work, professionally oriented extracurricular work. Modernisation forms, methods and techniques of higher school teacher professional training are determined in terms of this technology.

Key words: future teacher, higher school teacher’s professionalism, professional training, model of professional training modernisation, criteria of professionalism formedness.